



Türk Parlamentolarının Yasama Dönemi Sıra Numaralarında Yaşanan Kesintiler ve Meclis'te Yaşanan Yasama Dönemi Tartışmaları

Ahmet Ali GAZEL^{1*}

Öz

Osmanlı Devleti'nde I. Meşrutiyet olarak adlandırılan 1877-1878 yıllarında parlamento iki yasama dönemi olarak faaliyette bulunmuş ve parlamento 1878 yılında süresiz olarak tatil edilmiştir. Bu tatil yaklaşık 30 yıl sürmüş ve yeni meclis ancak 1908 yılında açılabilmiştir. 1908'de açılan Mecliste daha önceki dönemler dikkate alınarak yasama dönemi sıra numarası üçten değil, tekrar birden başlatılmıştır. Dolayısıyla yasama dönemleri arasındaki irtibat ve devamlılık koparılmıştır. Benzer uygulama Cumhuriyet Dönemi'nde de görülmüştür. 23 Nisan 1920'de açılan Meclis tabii olarak Birinci Yasama Dönemi olarak faaliyete başlamış ve 27 Mayıs 1960'a kadar on bir meclis yasama faaliyetinde bulunmuştur. 27 Mayıs askeri darbesi sonrası açılan Meclis ise 12. Yasama dönemi olarak devam etmek yerine yasama dönemini tekrar birden başlatmıştır. 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrası açılan TBMM de aynı uygulamayı tekrarlayarak yasama dönemi sıra numarasını tekrar baştan başlatmıştır. 1961 ve 1983 yıllarında yapılan uygulamaların doğru olmadığı ancak 1984 yılında fark edilebilmiştir. Belirtilen yılda yapılan değişiklikle 1920'de açılan Birinci Meclis dikkate alınarak 1983 yılında yasama faaliyetine başlayan Meclisin yasama dönemi sıra numarası 17 olarak kabul edilmiştir. Sonuç olarak, 1984 yılında alınan kararlar, en azından Cumhuriyet Dönemi'nde, yasama dönemi sıra numarası TBMM'nin kurumsal ve tarihi devamlılığını gösterecek şekilde 1920 yılında açılan ilk meclis dikkate alınarak yeniden düzenlenmiştir. TBMM, hâlen 27. Yasama dönemi olarak faaliyettedir.

Anahtar Kelimeler: Yasama Dönemi, Meclis-i Mebusan, TBMM

Interruptions in the Legislative Sequence Numbers of the Turkish Parliaments and the Debates of the Legislative Period in the Assembly

Abstract

The parliament operated as two legislative periods in the years 1877-1878, which was called the First Constitutional Monarchy in the Ottoman Empire. Parliament was suspended indefinitely in 1878. This holiday lasted about 30 years. The new parliament could only be opened in 1908. In the Assembly, which was opened in 1908, taking into account the previous periods, the sequence number of the legislative period was restarted not from three, but at once. Therefore, the connection and continuity between the legislative periods has been broken. Similar practice has been observed in the Republic period as well. The Assembly, which was opened on April 23, 1920, naturally started its activities as the first legislative period. Eleven councils were legislative until 27 May 1960. The Assembly, which was opened after the military coup on May 27, is the twelfth. Instead of continuing as a legislative period, it has restarted the legislative period suddenly. The Turkish Grand National Assembly, which was opened after the military coup of September 12, 1980, repeated the same practice and restarted the legislative period sequence number from the beginning. It was only realized in 1984 that the practices made in 1961 and 1983 were wrong. With the amendment made in the specified year, taking into account the first Assembly opened in 1920, the legislative period sequence number of the Assembly, which started its legislative activity in 1983, was accepted as 17. As a result, with the decision taken in 1984, at least the wrong practices made in the Republican

^{1*}Corresponding Author: Prof. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türkiye, agazel@aku.edu.tr

period were reversed. The sequence number of the legislative period was rearranged, taking into account the first parliament opened in 1920, to show the institutional and historical continuity of the TGNA. The Turkish Grand National Assembly is still operating as the 27th legislative period.

Key Words: Legislative Period, Assembly of Deputies, Grand National Assembly of Turkey

Giriş

Yasama meclisleri halk tarafından belirli bir müddet için seçilen temsilcilerden oluşur. Bu müddet ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilmektedir. Parlamentoların seçim dönemleri de ülkelerin siyasi tercihlerine göre değişmekle beraber genellikle 4 veya 5 yıldır. Parlamento önceden belirlenen bu süreler içinde faaliyet gösterirler ki bu süreye “yasama dönemi” veya “seçim dönemi” (Karamustafaoglu, 1982; 98) denilmektedir. Yasama dönemi iki kıstasa göre belirlenmektedir. Bu kıstasların birincisi iki genel seçim arasındaki süredir. İkincisi ise belirlenmiş yıl sayısıdır (Bilir, 2008; 191-200). Doktrinde ise dönem “Yasama Meclisinin, genel seçimleri müteakip ilk toplandığı tarihten görevinin nihayet bulduğu zamana kadar geçen devre” olarak tanımlanmıştır (Bakırcı, 2000; 74).

Türkiye’de 1876, 1921, 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarında yasama dönemleri yıl olarak açıkça belirtilmiştir. 1921 Anayasası’na göre seçim dönemi 2 yıldır. 1876, 1924 ve 1961 anayasalarında ise 4 yıldır. 1982 Anayasası’nın ilk şeklinde 5 yıl olarak belirlenmişken, 2007 yılında 4 yıla düşürülmüştür. 2016 yılındaki değişiklikte tekrar 5 yıla çıkartılmıştır ve hâlen de 5 yıldır. TBMM İçtüzüğü’nde ise yasama dönemi “Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin iki milletvekili genel seçimi arasındaki süre” olarak tanımlanmış ve bu sürenin “Anayasa uyarınca uzatılmadığı veya seçimler yenilenmediği takdirde, beş yıl” olduğu belirtilmiştir (<https://www.tbmm.gov.tr/docs/ictuzuk.pdf>).

1- Osmanlı Devri Yasama Dönemleri

Türkiye’de ilk parlamento 1877 yılında açılmıştır. Parlamantonun açılmasına giden süreç Türkiye’nin ilk anayasası olan Kanun-ı Esasi’nin hazırlık aşamasında başlamıştır. Nihayet 23 Aralık 1876 tarihinde Kanun-ı Esasi ilan edilmiştir. Kanun-ı Esasi’nin 66. maddesinde mebus seçimlerinin gizli oy ilkesine göre yapılacağı belirtilmiş, diğer kurallarının ise “kanun-ı mahsus” ile tayin edileceği ifade edilmiştir (Kili-Gözübüyük, 2000; 50). Ancak parlamento açılma süreci biraz farklı işlemiş ve daha anayasa ilan edilmeden meclisin nasıl olacağına ve seçimlerin nasıl yapılacağına dair çalışmalar başlatılmıştır. Onun için Osmanlı Devleti’nde yapılan ilk genel seçimlerdeki uygulamalar Kanun-ı Esasi’nin bazı maddeleriyle çelişmiştir.

Sultan II. Abdülhamit tahtta çıktıktan kısa bir süre sonra anayasayı hazırlamak üzere özel bir komisyon kurmuştur. Komisyon anayasa hazırlıklarını yaparken bu sürecin uzun süreceği dikkate alınarak, aynı zamanda seçimin nasıl yapılacağıyla ilgili çalışmalara da başlamış ve bunun için “Talimat-ı Muvakkate”¹ adıyla 7 maddelik geçici bir yönetmelik yayımlamıştır. Bu geçici yönetmelik Vükela Meclisi’nde görüşüldükten sonra Padişah tarafından 28 Ekim 1876’da onaylanmış ve uygulanmak üzere vilayetlere gönderilmiştir.

Talimat-ı Muvakkate (Geçici Yönetmelik) hükümleri sadece 1876 yılı seçimleri için geçerli olacaktır.² Talimat-ı Muvakkate’nin birçok maddesi yaklaşık iki ay sonra, 23 Aralık 1876’da ilan edilen, Kanun-ı Esasi’nin maddeleriyle çelişmiştir. Örneğin Kanun-ı Esasi her elli bin erkek nüfus için bir mebus seçileceğini belirtirken yönetmelikte nüfus dikkate alınmaksızın bütün ülke için en az 130 olması istenmiştir. Kanun-ı Esasi’de seçimin bir veya iki dereceli olması konusunda bir hüküm yokken geçici

¹ Tam adı “Meclis-i Mebusan Azasının Suret-i İntihab ve Tayinine Dair Talimat-ı Muvakkate” dir. Talimatname için bkz. Bekir Sıtkı Baykal, “Birinci Meşrutiyete Dair Belgeler”, *Belleten*, Cilt XXIV, Sayı 96, 1960, s. 609-612.

² Bazı hukukçulara göre bu talimatname sadece bir seçim kanunu değil, aynı zamanda bir anayasa metni değerindedir. Zira Talimatname Kanun-ı Esasi’den önce tasdik edildiği gibi bir anayasada yer alan hükümleri de ihtiva etmektedir. Hüseyin Nail Kubalı, *Türk Esas Teşkilat Hukuku Dersleri*, İstanbul 1960, s. 86.

yönetmelik iki dereceli olmasını kabul etmiştir. Yine Anayasada seçilme yaşı 30 iken yönetmelikte 25'tir (Armağan, 1967; 52).

Neticede belirtilen geçici yönetmeliğe göre seçimler yapılmış ve 19 Mart 1877 tarihinde Dolmabahçe Sarayı'nda Meclisin açılış töreni yapılmıştır. Talimat-ı Muvakkate'ye göre bu ilk Meclisin görev süresi üç aydır. Ancak bu süre on gün uzatılmış ve Meclis son toplantısını 28 Haziran 1878 tarihinde gerçekleştirmiştir (Meclis-i Meb'usan Zabıt Ceridesi 1293=1877, 1939; 400). Birinci Meclis'in dağılmasından hemen sonra seçim hazırlıklarına başlanmıştır. Fakat hâlâ elde mevcut bir seçim kanunu bulunmamaktadır.³ Zira Meclis tarafından kabul edilen seçim kanunu Padişah tarafından onaylanmamıştır. Bunun üzerine konu 24 Ağustos 1877 tarihinde toplanan Vükela Meclisi'nde görüşülmüştür. Vükela Meclisi, "vakit ve maslahat'ın bir zarureti olarak" Talimat-ı Muvakkate'nin seçimle ilgili hükümlerinin bir defalık daha uygulanmasına karar vermiş ve bu doğrultuda çıkan irade vilayetlere gönderilmiştir. İstanbul'da ayrı bir yönetmeliğe göre yapılacak seçim için hazırlanan beyanname de 27 Eylül 1877'de Devlet Basımevi'nde basılmıştır. Neticede yapılan seçimde 106 mebus seçilmiş ve nihayet Meclis 13 Aralık 1877 tarihinde açılmıştır (Meclis-i Meb'usan 1293=1877, 1954; 5).

13 Aralık 1877'de açılan Meclis, açılmasından iki ay sonra Padişah tarafından tatil edilmiştir. 13 Şubat 1877 tarihinde Sultan II. Abdülhamit, Kanun-ı Esasi'nin 7. maddesindeki yetkisini kullanarak Meclis-i Mebusan'ı süresiz tatil etmiştir. Tatil iradesi 14 Şubat 1878 tarihinde Meclis'te okunmuş ve mebuslar dağılmıştır (Meclis-i Meb'usan 1293=1877, 1954; 406). Sultan II. Abdülhamit mebusları tekrar toplantıya çağırmadığı için Meclis bir daha toplanamamıştır. Bu durum Meşrutiyet taraftarlarının 30 yıl sürecek bir mücadele içine girmelerine neden olmuştur. Neticede Balkanlarda gelişen olaylar üzerine Sultan II. Abdülhamit 23 Temmuz 1908'de meclisin tekrar açılacağını ilan etmiştir (İkdam, 11 Temmuz 1324).

17 Aralık 1908 tarihinde ilk parlamentonun açılması ile İkinci Meşrutiyet Devri Birinci Yasama Dönemi başlamıştır (Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre: 1, İctima Senesi: 1, İnikat: 1, I; 2). 1908-1912 dönemi Meclisi dört toplantı yılı (yasama yılı) devam etmiş ve 18 Ocak 1912 tarihinde feshedilmiştir. Meclisin belirtilen tarihte feshinden sonra 1912 seçimleri yapılmış ve yeni yasama dönemi 18 Nisan 1912'de başlamıştır. Ancak bu yasama dönemi bir toplantı yılı devam edebilmiştir. 18 Nisan 1912 tarihinde başlayan dönem, 5 Ağustos 1912'de Meclisin feshiyle sona ermiştir. 1912 Meclisinin feshinden sonra Balkan Savaşlarından dolayı uzun bir müddet seçimler yapılamamıştır. 1914 yılında yapılan seçimler sonrası Meclis 14 Mayıs 1914 tarihinde toplanmış ve 1918 yılına kadar yasama faaliyetinde bulunmuştur.⁴ 1914 Meclisi 21 Aralık 1918 tarihinde feshedilmiştir (Gazel, 2007: 4-5).

Osmanlı Devleti'nin parlamenter hayatının son yasama Dönemi 1919 yılında yapılan seçimler sonrası 12 Ocak 1920 tarihinde başlamıştır. Ancak bu dönem fazla sürmemiştir. İşgal kuvvetlerinin İstanbul'a girmesinden dolayı mebuslar, 18 Mart 1920 tarihinde Meclis görüşmelerini erteleme kararı almış ve Mebusan Meclisi bir daha açılmamıştır. 11 Nisan 1920 tarihinde de feshedilmiştir (Goloğlu, 1970; 315). Böylece, Osmanlı Devleti'nin parlamenter hayatı da fiilen sona ermiştir. Osmanlı Devleti'nde, 1877 yılında 3 ay devam eden Birinci Meclis dışında, hiçbir Meclis normal süresini tamamlayamamıştır.

Yukarıda da belirtildiği gibi Osmanlı Devleti'nde ilk parlamento 19 Mart 1877 yılında açılmış ve sadece o dönemdeki seçimlerde uygulanmak üzere çıkarılan Talimat-ı Muvakkate'ye göre belirlenen üç aylık süresini doldurduğu için de 28 Haziran 1877 tarihinde dağılmıştır. Bu üç aylık yasama devresi Osmanlı Parlamento tarihindeki Birinci Yasama Dönemi'ni oluşturmuştur.⁵ Bu yasama döneminin

³ Kanun-ı Esasi'nin 119. maddesine göre ilk seçimlerde kullanılan Talimat-ı Muvakkate'nin geçerliliği ilk meclisin yasama müddetini bitmesine kadardı. Kili-Gözübüyük, *age.*, s. 55.

⁴ 1914-1918 Meclisi hakkında geniş bilgi için bkz. Sibel Yazıcı, Osmanlı Meclis-i Mebusanı ve Faaliyetleri 1908-1914, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. 2018 Afyonkarahisar.

⁵ Yasama döneminin 3 ay içinde bitmesi Kanun-ı Esasi'ye aykırıdır. Zira Kanun-ı Esasi'de yasama döneminin 4 sene olduğu net bir şekilde ifade edilmiştir. Ancak anayasadan önce seçimler için hazırlanan Talimat-ı Muvakkate meclis için üç aylık süre öngördüğü için bu sürenin bitiminde meclis dağılmıştır. Talimat-ı Muvakkate'nin

bitmesinden sonra hemen seçim çalışmalarına başlanmış ve 13 Aralık 1877 tarihinde İkinci Yasama Dönemi başlamıştır. Ancak bu Meclis de üç ay görev yapabilmiş ve 13 Şubat 1878 tarihinde Padişah tarafından süresiz olarak tatil edilmiştir (Baykal, 1960; 635-636). Padişah, tekrar toplantıya çağırmadığı için belirtilen tarihten sonra Meclis bir daha toplanamamıştır.

23 Temmuz 1908'de padişahın meclisin tekrar açılacağını ilan etmesi üzerine yapılan seçimler sonucunda 17 Aralık 1908 tarihinde yeni Meclis yasama görevine başlamıştır. Ancak 1908'de açılan bu Meclis, 1877-1878 yıllarındaki iki yasama dönemini yok sayarak yasama dönemi sıra numarasını tekrar birden başlatmıştır. I. Meşrutiyet Dönemi'nde iki meclisin yasama faaliyetinde bulunduğu göz önüne alınırsa, 1908'deki Meclisin 3. Yasama Dönemi şeklinde devam etmesi gerekirdi. Ancak buna dikkat edilmemiş ve 1908 Meclisinden sonra 1912'de açılan Meclis 2. Yasama Dönemi, 1914'de açılan Meclis ise 3. Yasama Dönemi olarak devam etmiştir. 1920'de açılan Meclis ise 4. Yasama Dönemini teşkil etmiş ve bu dönem Osmanlı'nın son yasama dönemi olmuştur. Meclis-i Mebusan'ın yasama dönemleri özetle şöyledir (Ezherli, 1992; 169-171):

Birinci Meşrutiyet Dönemi

Yasama Dönemi	Başlangıç Tarihi	Bitiş Tarihi
I. Dönem	19.03.1877	28.06.1877
II. Dönem	13.12.1877	14.02.1878

İkinci Meşrutiyet Dönemi

Yasama Dönemi	Başlangıç Tarihi	Bitiş Tarihi
I. Dönem	17.12.1908	18.01.1912
II. Dönem	18.04.1912	05.08.1912
III. Dönem	14.05.1914	21.12.1918
IV. Dönem	12.01.1920	11.04.1920

Üçüncü Yasama Dönemi'nde (1914-1918) Karahisar-ı Sahip Mebusu Rıza Paşa yasama dönemi sıralamasındaki işin yanlışlığına dikkat çekmiştir (Yazıcı, 2018: 40). Tartışma yasama dönemi ve yasama yılı kavramlarının kullanımı meselesinden çıkmıştır. 21 Aralık 1914 tarihinde Padişahın Üçüncü Yasama Dönemi'nin Birinci Yasama Yılı konuşmasına Meclisin cevabı için Arıza-i Cevabiye Encümeni'nce hazırlanan mazbata⁶ görüşülürken Meclis Başkanı, mazbatanın "Şevketmeab ve Hilafetpenah Efendimiz Hazretleri! Bir ay tecilden sonra Meclis-i Milli'nin Birinci Devre-i İçtimaiyye-i adiyyesini avni Hakla küşad muvaffakiyeti Şehriyarilerinden dolayı Meclisimiz Hakipayı Şahanelerine arzı teşekkürat ve tebrikat eyler" şeklindeki birinci fıkrasını okuyunca Rıza Paşa, "Bir ay tehirden sonra

anayasal değere sahip olduğu yönündeki görüşleri de (Kubalı, 1960; 86) dikkate alacak olursak bu üç aylık toplantıyı bir yasama dönemi saymamız gerekmektedir.

⁶ Kanun-ı Esasi'nin 45. maddesine göre Osmanlı Parlamentosu, padişah veyahut ona vekâleten sadrazamın, vükela ve Ayan ve Mebusan üyelerinin de hazır bulunduğu bir toplantıda açılıyordu. Bunun yanında padişah, bir önceki sene içinde devletin dâhili ve harici durumu, harici münasebetleri ve bir sonraki sene alınması gereken tedbir ve teşebbüslere dair bir açış konuşması yapıyordu. Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Ayan'da ise bir komisyon kurularak padişahın nutkuna cevap arızası hazırlanıyordu. Meclis-i Mebusan İçtüzüğü'nün 3. maddesinin son fıkrasına göre, cevap arızasının açış konuşmasından sonraki beş gün içinde padişaha takdim edilmesine ihtimam gösterilmeliydi.

Meclis-i Milli'nin birinci devre-i içtimaiyye-i adiyyesi" ibaresindeki bir kelimenin tashih edilmesini istemiştir. Rıza Paşa, "devre-i içtimaiye" tabirinin doğru olmadığını bunu yerine "sene-i içtimaiye" tabirinin kullanılmasını teklif etmiştir: "Malumu ihsanınız "devre" teselsül eden devre-i içtimaiyyeye ait bir fıkradır. Nasıl ki, bunun yukarısında sureti matbuasında devre-i intihabiyye üç, devre-i içtimaiye bir denilmiş. Hâlbuki sene-i içtimaiye mahdut ve muayyendir. Kanun-ı Esasi'de deniyor ki: "Mebusların müddet-i memuriyeti dört senedir". Orada sene tabiri kullanıldığı için, burada birinci devre-i içtimaiye yerine, birinci sene-i içtimaiye denilmelidir. Çünkü sene-i içtimaiyenin, tabii burada mahzuf olan bir devre-i intihabiyyesi olması lazım gelir" (MMZC, Devre: 3, İçtima Senesi: 1, İnikad: 3, I; 21).

Rıza Paşa bu teklifini dile getirdikten sonra yasama dönemleri silsilesinin bozulmuş olmasına dikkat çekmiştir. Bunu da "ananat-ı tarihiyyeyi ruhlandırılım" gerekçesiyle açıklamıştır. Rıza Paşa mevcut dönemin 1877 Meclisi dikkate alınmadan "üçüncü devre-i intihabiye" şeklinde yani üçüncü yasama dönemi olarak adlandırılmasının yanlış olduğunu söylemiştir. 1877 yılında açılan Meclis Birinci Yasama Dönemini oluşturduğu için 1908'de açılan Meclisin ikinci yasama dönemi, 1912'de açılan meclisin üçüncü yasama dönemi ve mevcut dönemin de dördüncü yasama dönemi olarak adlandırılması gerektiğini belirtmiştir. Daha sonra Arizay-ı Cevabiye Mazbatası'ndaki ibarenin "Meclis-i Milli'nin dördüncü devre-i intihabiyesinin birinci sene-i içtimaiyye-i adiyyesi" şeklinde değiştirilmesini teklif etmiştir:

"Bendenizce burada gösterilen üçüncü devre-i intihabiye sureti yanlıştır. Niçin? Bir devre-i intihabiyye dört sene-i içtimaiyeden mürekkep olmasına nazaran, bir devre-i intihabiyye de bir celse olsa, birinci sene-i içtimaiyye bir gün devam eder. Ferdası gün, hasbelicap tatil olunur; fakat o devre-i intihabiye bir devre teşkil eder, ister bir gün ve bir defa içtima etsin, yine teselsül eder. Bu nokta-i nazardan doksan üç senesi, bilintihap vuku bulan içtima, bir devre-i intihabiyyedir. Çünkü o birinci doksan üç devre-i intihabiyesinin vücuda getirdiği Kanun-ı Esasi ile elyevm amel ediyoruz, onları tatbik ediyoruz. O vakit teşekkül eden Meclis-i Ayan ve Meclis-i Mebusan'ın her gün küşadına muntazır idik. Kanun-ı Esasi her sene salnamelerimize derç olunuyordu. O vakit tayin olunan Ayandan berhayat bulunanlar; yani bin üç yüz yirmi dört içtimaina kadar maaş aldılar⁷ ve aynı zamanda o intihaptan bakiye kalan Ayan intihap edilmeksizin doksan üç senesi Ayanı olmak üzere Meclis-i Ayan'a dâhil oldular. Demek ki birinci devre-i içtimaiyye kanun ve tarih nokta-i nazarından doksan üç tarihinde mevcuttur. Binaenaleyh, ananat-ı tarihiyyemizi muhafaza etmek nokta-i nazarından doksan üç devre-i intihabiyyesi birinci, ondan sonra bin üç yüz yirmi dört devre-i intihabiyyesi ikinci, bin üç yüz yirmi sekiz devre-i intihabiyyesi üçüncü, bu devre-i intihabiyye de dördüncüdür. Binaenaleyh, burada Meclis-i Millinin dördüncü devre-i intihabiyyesinin birinci sene-i içtimaiyyeyi adiyyesi suretinde tadil edilmesini teklif ederim" (Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre: 3, İçtima Senesi: 1, İnikad: 3, I; 21).

İstanbul Mebusu Hacı Şefik Bey, "sene" tabirini doğru bulmakla beraber yasama döneminin 1877 Meclisi'nden başlamasını doğru bulmadığını söylemiştir:

"Paşa Hazretlerinin ilk sözleri doğru ve muvafık ise de bu tadadın doksan üç tarihinden bedini bendeniz muvafık göremiyorum. Vakıa, Ayandan bulunanlar, maaşlarını aldılar, lakin bunların bu maaşları almaları, ne Kanun-ı Esasi'ye, ne de başka bir kanuna müstenittir. O zaman adeta Mebusan lağvedildi. Şimdi biz kalkıp da, birçok seneler muattal olan bir şeyi bunun içine sokarsak, ileride buna bir çığır açmış oluruz. Bunun için bendeniz doksan üçten bahsetmeyi hiç de muvafık görmüyorum; yalnız "sene" sözünü ben de kabul ederim" (Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre: 3, İçtima Senesi: 1, İnikad: 3, I; 21).

Şefik Bey'in bu itirazı üzerine Rıza Paşa, konunun siyasi olmaktan ziyade "tarihi ve kanuni" bir mesele olduğunu ve itiraza yer olmadığını söylemiştir. Rıza Paşa daha sonra 1877 Meclisi'nin bir kanun

⁷ 13 Şubat 1878 Meclisin tatilinden sonra 11 yeni Ayan üyesi atanmıştır. Ahmet Oğuz, *Birinci Meşrutiyet Kanun-ı Esasi ve Meclis-i Mebusan*, İstanbul 2010, s. 135; 1294 ve 1295 Devlet Salnamelerinde hem Ayan hem de Mebusan üyelerinin adları yazılmıştır. 1296 yılından itibaren sadece Ayan Meclisi üyelerinin adları yazılmıştır. Ahmet Oğuz, *age.*, s. 250.

çerçevesinde yapılan seçimle oluştuğunu, hâlâ onların kanunlarının yürürlükte bulunduğunu, devam edip etmemesinin ayrı bir konu olduğunu, ancak bu dönemin bir yasama dönemi sayılması gerektiğini, bu durumun her yerde kabul edilmiş bir kaide olduğunu söylemiştir:

“O vakit, içtima eden Meclis-i Mebusan bir kanun dairesi intihap olundu. Kanuni bir Meclis-i Milli küşad edildi ama devam etmiş, etmemiş o başka. O halde, geçen 1328 (1912) senesinde intihap olunan mebuslar buraya geldi, teşehhüt miktarı oturdular.⁸ Hasbelicap fesholundu gitti. Efendim, bu intihap yapıldı mı? Yapıldı. Meclisi Mebusan küşad olundu mu? Olundu. Bu bir devredir. Ben yalnız bunun, bu devrelerin teselsül etmesi kaidesini söylüyorum, bu her yerde kabul edilmiş bir şeydir. Eğer biz, birinci devreye 1324 senesinden başlarsak, doksan üç devre-i intihabiyesini sıfıra çıkarmış olacağız; fakat elyevm onların kanuniyle amel ediyoruz” (MMZC, Devre: 3, İçtima Senesi: 1, İnikad: 3, I; 22).

Rıza Paşa'nın bu savunması üzerine araya giren Halep Mebusu Artin Boşgezenyan Efendi aslında konunun özünü belirtmiştir. Artin Efendi kendileri için Meşrutiyetin “10 Temmuz'da” (23 Temmuz) başladığını ondan öncesini dikkate almaya gerek olmadığını savunmuştur: “Efendim, biz Meşrutiyeti 10 Temmuzda doğmuş biliriz, ondan öteyi tanımıyoruz. Ondan evvelini hiç aramayız. Binaenaleyh, Meşrutiyet 10 Temmuzdan ibtidar etmiştir” (MMZC, Devre: 3, İçtima Senesi: 1, İnikad: 3, I; 22; Yazıcı, 2018: 41).

Bu tartışmalardan sonra Meclis Başkanı, Rıza Paşa'nın mevcut yasama döneminin (devre-i intihabiye) Dördüncü Yasama Dönemi (Dördüncü Devre) olarak kabul edilmesi yönündeki teklifini kabul edenlerin el kaldırmamasını istemiştir. Ancak Rıza Paşa, “sene-i içtimaiye”nin oya sunulmasını istemiştir. Kısaca “birinci devre” yerine “birinci sene-i içtimaiye” denmesini teklif etmiştir.

Konya Mebusu Şeref Bey, “devre-i içtimaiye” tabirinin doğru olduğunu belirterek Rıza Paşa'nın önerisine karşı çıkmıştır:

“Devre-i içtimaiye tabiri pek doğrudur efendim. Çünkü Fransızcada sesyon (Cession) kelimesine mukabil olmak üzere alınmıştır. Her sene zarfında kaç ay alelade surette içtima etmişse, ona (cession legisiative) deniyor ki bize devre-i teşriyye manasınadır. Sene-i içtimaiye demekte bir mana yoktur. Meclis bir sene olarak içtima etmez. Sene zarfında kanunun tayin ettiği altı ay veya dört ay olmak üzere içtima eder ki, bu müddet bir devre-i içtimaiyedir. Binaenaleyh bu tabir gayet ilmi ve doğru olarak vazedilmiştir”.

Rıza Paşa, ısrar etmemekle beraber “sene-i içtimaiye” denmesinin daha doğru olacağını söylemiştir:

“Şimdi böyle kabul edersek, bakınız ne kadar yanlış olur. Bir kere eski zabıtları ele alın. Mesela 1324 içtimaı bir devre-i intihabiyedir. Sonra ikinci ve bu üçüncü devre-i intihabiyedir. Ve bu sene üçüncü devre-i intihabiyenin birinci sene-i içtimaiyesidir. Eğer bu sene üçüncü devre-i intihabiyenin birinci devre-i içtimaiyesidir dersek, telaffuzda sıklet olur. Kanun-ı Esasi, sene olarak kabul ediyor. Sene denirse ne olur; fakat siz bilirsiniz. Bendeniz ısrar etmiyorum; fakat zannediyorum ki, sene-i içtimaiye demek daha muvafaktır”.

İstanbul Mebusu Kirkor Zöhrap Efendi de hukuki bir terim olduğu için devre tabirinin değişmeyeceğini savunmuştur: “Efendim, devre tabiri değişmez. Bu bir tabir-i hukukidir. Devre demek şu kadar müddetin heyeti mecmuasıdır. Sene, tabir-i amla bütün seneye mahsustur. Devre-i içtimaiye tabiri, hukuk-ı esasiyenin kabul ettiği bir tabir-i hukukidir; bu, tağyir kabul etmez” (Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre: 3, İçtima Senesi: 1, İnikad: 3, I; 22).

Tartışmalar sonunda Meclis Başkanı, Zöhrap Efendi ile Şeref Bey'in bir kanuni müddete delalet ettiği için “devre-i içtimaiye” tabirinin değişmesini istemediklerini belirttikten sonra tabirin “sene-i içtimaiye” şeklinde düzeltilmesini oya sunmuş, ancak kabul edilmemiştir (Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre: 3, İçtima Senesi: 1, İnikad: 3, I; 22). Neticede, “devre-i içtimaiye” tabirinin yerine “sene-

⁸ 1912 Meclisi 3 ay kadar devam etmiştir.

i içtimaiye" denilmesi kabul edilmediği gibi yasama dönemi silsilesinin 1877'de başlaması da kabul edilmemiştir. Bu kararlar, Türk Parlamento Tarihi'nin devamlılığını ve köklülüğünü gösterecek önemli göstergelerden biri olan yasama dönemi sıra numarasındaki değişiklik gerçekleştirilememiştir.

Rıza Paşa'nın bu teklifinin takdire değer olduğunu vurgulamakla beraber eksik olduğu da belirtilmelidir. Zira Rıza Paşa 1877'deki Birinci Meclisi atlayarak sadece İkinci Meclisi dikkate alarak bir sıralama oluşturmuştur. Hâlbuki 1877'de iki seçim yapılmış ve iki Meclis toplanmıştır. Her ne kadar Birinci Meclisin süresi Kanun-ı Esasi ile çelişse de, sonuçta meşru bir irade tarafından yayımlanan yönetmeliğe göre yapılan seçimle toplanmış bir meclistir. Hatta bazı uzmanlara göre yönetmelik anayasal değere sahiptir (Kubalı, 1960; 86). Talimat-ı Muvakkate'de belirtilen üç aylık süre bitince de Meclis dağılmıştır. Dolayısıyla 1877'de iki meclisin olduğu göz önüne alınacak olursa 1908 açılan Meclisin üçüncü, 1912'de açılan Meclisin dördüncü, 1914'te açılan Meclisin beşinci, 1920'de açılan Meclisin ise Altıncı Yasama Dönemini teşkil etmesi gerekmektedir. Ancak sıra numarası devam ettirilmediği için bu devamlılık sağlanamamıştır.

2- Cumhuriyet Devri Yasama Dönemleri

Osmanlı Devleti döneminde yaşanan yasama dönemi sıra numaralarının kesintiye uğraması, iki defa olmak üzere, Cumhuriyet Dönemi'nde de yaşanmıştır. TBMM'nin ilk yasama dönemi 23 Nisan 1920 tarihinde Birinci Meclisin açılmasıyla başlamış ve yasama dönemleri 27 Mayıs 1960 tarihine kadar kesintisiz devam etmiştir. Belirtilen tarihte 11. Yasama Dönemi sona ermiştir (İba, 2004; 45). 27 Mayıs Askeri Müdahalesinden sonra kabul edilen 1961 Anayasası çift meclisli bir parlamento kabul etmiş ve parlamento, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu'ndan oluşmuştur (Gözler, 2011; 187).

1961 Anayasası yürürlüğe girdikten sonra 15 Ekim 1961 tarihinde genel seçimler yapılmış ve 25 Ekim 1961 tarihinde Meclis açılmıştır. 1961 yılında açılan Millet Meclisi daha önceki sıra numaralarını dikkate alarak, 12. Yasama Dönemi olarak devam etmek yerine yasama dönemi sıra numarasını yeniden birden başlatmıştır. 1961 Anayasası zamanında Millet Meclisi 5 yasama döneminde faaliyet göstermiştir. 1. Dönem 25 Ekim 1961-10 Ekim 1965, 2. Dönem 11 Ekim 1965-12 Ekim 1969, 3. Dönem 13 Ekim 1969-14 Ekim 1969, 4. Dönem 15 Ekim 1973-5 Haziran 1977, 5. Dönem ise 6 Haziran 1977-12 Eylül 1980 tarihleri arasındadır (İba, 2004; 45). Beşinci Yasama Dönemi devam ederken 12 Eylül 1980 tarihinde askeri darbe olmuştur. Darbeyle 1961 Anayasası askıya alınmış, parlamento ise kapatılmıştır. Yeni bir anayasa hazırlamak için Kurucu Meclis Kurulmuştur. Kurucu Meclis tarafından hazırlanan 1982 Anayasası 20 Ekim 1983 tarihli *Resmi Gazete*'de yayımlanarak (Resmi Gazete, 17844; 20 Ekim 1983) yürürlüğe girmiş ve 6 Kasım'da yapılan seçimler sonrası 24 Kasım 1983 tarihinde TBMM açılmıştır (TBMM Tutanak Dergisi, 24.11.1983: 2) 1961'de yapılan uygulama bu dönemde de devam ettirilmiş ve yasama dönemi sıra numarası yine birden başlatılmıştır.

Yasama dönemi sıra numarasındaki kesintiler 1984 yılında düzeltilmiştir. TBMM'nin 2 Mart 1984 tarihindeki 41. Birleşiminde Meclis Başkanlığı Genel Kurula bir öneri sunmuştur. Öneride, daha önceki yasama dönemlerinin sıra numaralarını değiştirmemek kaydıyla mevcut yasama döneminin 17. Dönem olarak adlandırılması ve daha sonraki dönemlerin de buna göre devam ettirilmesi teklif edilmiştir. Zira 1920-1960 arasındaki 11 yasama dönemi ile 1961-1980 arasındaki 5 yasama dönemi toplanınca 16 yasama dönemi yapıyor, 1983'te başlayan dönem 17. Yasama Dönemi oluyordu. Başkanlığın önerisi şöyledir:

"Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kuruluna

Türkiye Büyük Millet Meclisinin bu Yasama Dönemi 1. Dönem olarak açılmış ve bu güne kadar da bu şekilde anılmış ve kayıtlara geçmiştir.

Durum Başkanlık Divanımızda görüşülmüş ve şu görüşler oybirliği ile tespit edilmiştir:

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kalbi ve beyni mesabesinde bulunan Parlamentosunun, 1920'de Atatürk'ün kurduğu Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ilk döneminden başlayarak, aynı ruh, aynı ilkeler ve aynı anlamla kesintisiz olarak devam ettiği aksi düşünülemez bir gerçektir. Bu

nedenle, Türkiye Büyük Millet Meclisi dönemleri numaralarının kesintisiz bugüne kadar teselsül ettirilmesi gerekir.

Sadece takvim bakımından kesinti yaratan ara dönemleri de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin özü, mana ve mahiyetini değiştirmek değil, daha kuvvetli kılmak, parlamenter rejimi kökleştirmek amacına matuftur.

Esasen, bu Dönem, dönem başlamadan önce kendiliğinden 1'inci Dönem şeklinde adlandırılmış, bilahare bu hususta yetkili organ olan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce bir karar verilmemiştir. Bu nedenle dönem sıra numarasının, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce belirlenmesi gerekir.

Keyfiyet Başkanlıkça Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun onayına sunulmalıdır.

Aynı görüşler Danışma Kurulu tarafından da paylaşılmış ve benimsenmiştir.

Başkanlığımız önerisi:

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, resmî kayıtlara ve tutanaklara geçmiş olan bundan evvelki yasama dönemlerinin sıra numaralarını değiştirmemek kaydıyla, bu Yasama Döneminin 17nci Dönem olarak alınması ve bundan sonraki yasama dönemlerinin de buna göre teselsül ettirilmesi hususu Genel Kurulun onayına sunulur. Necmettin Karaduman, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı”.

Meclis Başkanı Necmettin Karaduman, TBMM Başkanlığının önerisini oya sunmuş ve öneri kabul edilmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 2.3.1984, 41. Birleşim, III; 5-6).⁹ Neticede TBMM'nin 23 Nisan 1920'den günümüze kadar devam eden yasama dönemleri şöyle oluşmuştur (https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_dergisi_pdfler.meclis_donemleri):¹⁰

Yasama Dönemi	Başlangıç Tarihi	Bitiş Tarihi
I. Dönem	23.04.1920	16.04.1923
II. Dönem	11.08.1923	26.06.1927
III. Dönem	01.11.1927	26.03.1931
IV. Dönem	04.05.1931	23.12.1934
V. Dönem	01.03.1935	27.01.1939
VI. Dönem	03.04.1939	15.01.1943
VII. Dönem	08.03.1943	14.06.1946
VIII. Dönem	05.08.1946	24.03.1950

⁹ TBMM'nin yasama dönemlerinin devam etmesini sağlayan kararını takdir etmekle beraber, “Sadece takvim bakımından kesinti yaratan ara dönemleri de Türkiye Büyük Millet Meclisinin özü, mana ve mahiyetini değiştirmek değil, daha kuvvetli kılmak, parlamenter rejimi kökleştirmek amacına matuftur” şeklindeki görüşüne katılmak mümkün değildir. Zira ara dönemlerinde bütün kurum ve kurullar askıya alınmış, Meclisin kapısına da kilit vurulmuştur. Ara dönemler parlamenterizme katkı vermediği gibi, Türkiye'de parlamentonun gelişim ve kurumsallaşma sürecini kesintiye uğratmıştır. Şeref İba, *100 Soruda Parlamento*, Ankara 2004, 44.

¹⁰ Yasama dönemleri için ayrıca bkz. Şeref İba, *Türkiye'de Meclis Başkanlığı ve Başkanlık Divanı*, Ankara 2011, s. 296; Erol Tuncer, *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler 1877-1999*, Ankara 2002, 284-286.

IX. Dönem	22.05.1950	12.03.1954
X. Dönem	14.05.1954	11.09.1957
XI. Dönem	01.11.1957	25.05.1960
XII. Dönem (1. Dönem)	25.10.1961	10.10.1965
XIII. Dönem (2. Dönem)	11.10.1965	12.10.1969
XIV. Dönem (3. Dönem)	13.10.1969	14.10.1973
XV. Dönem (4. Dönem)	15.10.1973	05.06.1977
XVI. Dönem (5. Dönem)	06.06.1977	12.09.1980
XVII. Dönem (17. Dönem)	24.11.1983	16.10.1987
18. Dönem	14.12.1987	01.09.1991
19. Dönem	14.11.1991	04.12.1995
20. Dönem	08.01.1996	25.03.1999
21. Dönem	02.05.1999	01.10.2002
22. Dönem	14.11.2002	03.06.2007
23. Dönem	23.07.2007	23.04.2011
24. Dönem	28.06.2011	23.04.2015
25. Dönem	23.06.2015	01.10.2015
26. Dönem	17.11.2015	16.05.2018
27. Dönem	07.07.2018	-

TBMM tarafından 1984 yılında yasama dönemi silsilesinin 1920'den itibaren başlanarak kesintisiz olarak devam ettirilmesi yönünde alınan karar oldukça isabetli olmuştur. Bu karar Türk Parlamentolarının tarihi geçmişini ve kurumsallığını göstermesi açısından oldukça önemlidir. Zira birçok kurum, köklülüğünü, kurumsallığını ve geleneğini göstermek için kuruluşunu ve tarihini geçmişe götürmek isterken TBMM'nin tarihi geçmişinin önemli göstergelerinden biri olan yasama dönem sırasını her kesintide yeniden başlatması doğru değildi. Konu açısından İstanbul Üniversitesi bu durumun en güzel örneklerinden biridir. Üniversite internet sitesinde, "Geçmişi 1453'e dayanan, Türkiye'nin en köklü markalarından İstanbul Üniversitesi'nin tarihi, aynı zamanda Türkiye'deki bilimsel eğitimin ve gelişimin tarihidir" denilerek tanıtılmakta ve üniversitenin kuruluşu İstanbul'un fethine kadar götürülmektedir (<http://www.istanbul.edu.tr/tr/content/universitemiz/tarihce>). Bunun yanında 2021 yılı itibariyle Polis teşkilatı 176, Jandarma 181, Mülkiye (Siyasal Bilgiler) 162, İstanbul Tıp Fakültesi 194, Tapu Kadastro 141, Danıştay ve Yargıtay 153, PTT 181, Heybeliada Deniz Lisesi 248, Kara Harp Okulu 187, TCDD 165, Zabıta Teşkilatı 195, İtfaiye Teşkilatı 307, Sayıştay 156, Kızılay 153,

Öğretmen Okulları 173. yıldönümlerini kutlamakta¹¹ ve her kurum bu geçmişleriyle gurur duyduklarını ifade etmektedirler.

Yasama dönemlerinin süreklilik içinde sırasıyla gitmesi gerekirken hem Osmanlı hem Cumhuriyet devrinde her yasama dönemi kesintisinden sonra yeniden baştan başlatılmasının farklı nedenleri olabilir. 2 Mart 1984 tarihinde TBMM Başkanlığının önerisinde belirtildiği gibi, hukuki bir zorunluluk olmadığı için, “dönem başlamadan önce kendiliğinden 1. Dönem şeklinde adlandırılmış” olabilirler. Bununla birlikte, hukuki bir netlik olmadığı için, belirli bir süre devam eden kesintiden sonra toplanan meclisin yasama döneminin yeniden başlayacağını düşünülmesi olmasından kaynaklanmış olabilir. Nitekim 1878’de Meclis-i Mebusan’ın tatile girmesinden yeni Meclis ancak 30 yıl sonra toplanabilmiştir. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi sonucu kapatılan Meclis yaklaşık bir buçuk sene, 12 Eylül 1980 Askeri Darbesiyle kapatılan Meclis ise üç yıl sonra yasama faaliyetine başlayabilmiştir.

Bir diğer nedeni ise yeni bir dönemin başladığını gösterebilmek için bilinçli bir şekilde yapılmış olabileceğidir. Osmanlı Parlamentosunda yapılan bazı konuşmalarda bu neden net olarak ifade edilmese de, eski dönemle bağ kurulmak istenmediği açık bir şekilde görülmektedir. 1878’de Meclisin tatil edilmesinden sonra meclisin yeniden toplanması için uzun bir mücadele veren İttihatçılar, bunu başardıktan sonra bu yeni dönemi “10 Temmuz Meşrutiyeti” olarak adlandırmışlar ve bu yeni döneme yeni bir yasama dönemi ile başlamak istemişlerdir. Halep Mebusu Artin Boşgezenyan Efendi Mecliste bunu net bir şekilde ifade etmiştir. 1908’de açılan Meclisin İkinci Yasama Dönemi olarak devam etmesine dair önerge verilince Artin Efendi “Efendim, biz Meşrutiyeti 10 Temmuzda doğmuş biliriz, ondan öteyi tanımayız. Ondan evvelini hiç aramayız. Binaenaleyh, Meşrutiyet 10 Temmuzdan ibtidar etmiştir” demiştir.¹² Artin Efendi açıkça eski ile bağların kopararak yeni bir başlangıç yapıldığını beyan etmiştir. İstanbul Mebusu Hacı Şefik Bey de Birinci Meşrutiyet Döneminde Mebusan Meclisi’nin adeta lağvedildiğini ve uzun süre açılmadığına vurgu yaptıktan “birçok seneler muattal olan bir şeyi bunun içine sokarsak, ileride buna bir çağır açmış oluruz” diyerek sıra numarasının Birinci Meşrutiyet Dönemindeki Meclislerden başlamasını doğru bulmadığını ifade etmiştir (Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre: 3, İçtima Senesi: 1, İnikad: 3, I; 21). Şefik Bey bu ifadeleriyle, 1908’de yeni bir dönemin başladığı görüşüne destek verirken sıra numarası vasıtasıyla daha önceki Meclislerle irtibat kurulmasına karşı çıkmaktadır.

Hem 1877’de açılan hem de 1908 sonrası açılan Meclisler döneminde aynı anayasa (Kanun-ı Esasi) yürürlüktedir. Dolayısıyla Osmanlı dönemindeki bu uygulamanın hukuki olarak hiçbir dayanağı, mantığı ve açıklaması yoktur. Dolayısıyla uygulamanın yeni dönem vurgusu yapabilmek için siyasi bir tercih olarak yapılmış olduğu daha belirgin gibidir.

Cumhuriyet dönemine gelince, 1961 yılındaki uygulamada anayasa ve sistem değişikliğinin önemli rol oynadığı ifade edilebilir. Zira 1961 Anayasası 1924 Anayasasından farklı olarak, çift meclisli bir sistem öngörmüştür. TBMM, Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisinden oluşmuştur. Cumhuriyet Senatosu ilk defa açıldığı için doğal olarak birinci yasama döneminden başlamıştır. Büyük ihtimal, Cumhuriyet Senatosu ile Millet Meclisi arasında bir karışıklığa sebebiyet vermemek için, Millet Meclisi’nin yasama dönemi sıra numarası da aynı Cumhuriyet Senatosu gibi birden başlatılmıştır.

1983’teki uygulamaya gelince, 1984 yılında TBMM Başkanlık Divanı tarafından Genel Kurul’a sunulan öneride belirtildiğine göre, 1983’te başlayan yasama dönemi “dönem başlamadan önce kendiliğinden” 1’inci Dönem şeklinde adlandırılmıştır (TBMM Tutanak Dergisi, 2.3.1984, 41. Birleşim, III; 5-6).

Sonuç

¹¹ Belirtilen kurumların kuruluş tarihleri için bkz. Vahdettin Engin, *Osmanlıdan Cumhuriyete Tarihi Devamlılık*, İstanbul 2016, 145-146.

¹² Benzer bir açıklamayı 27 Mayıs ihtilalinden sonra Ankara senatörü Hıfzı Oğuz Bekata da yapmıştır. Bekata, 26 Ekim 1961 Cumhuriyet Senatosu’nun açılışında “bir devri arkada bıraktık. Yeni bir devri yeni bir zihniyetle açıyoruz” demiştir. *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, I. Birleşim, 26 Ekim 1961, I, s. 3.

Osmanlı Devleti'nde 1877-1920 yılları arasında toplam olarak altı meclis yasama faaliyetinde bulunmuştur. Yani altı yasama dönemi bulunmaktadır. Ancak 1908'de açılan Mecliste, yasama dönemi sıra numarası 1877-1878 yıllarında açılan meclisler dikkate alınarak üçten devam ettirilmemiş ve yeniden birden başlatılmıştır. Dolayısıyla yasama dönemleri sıra silsilesi bozulmuştur. Bu duruma göre Osmanlı Devleti döneminde 1877-1878 yıllarında iki yasama dönemi, 1908-1920 yılları arasında ise dört yasama dönemi bulunmaktadır.

Benzeri bir uygulama Cumhuriyet Döneminde de görülmüştür. 23 Nisan 1920'de açılan TBMM tabii olarak Birinci Yasama Dönemi olarak faaliyete başlamış ve 27 Mayıs 1960'a kadar on bir meclis yasama faaliyetinde bulunmuştur. 27 Mayıs Askeri Darbesi sonrası açılan Meclis ise 12. Yasama Dönemi olarak devam etmek yerine yasama dönemi sıra numarasını tekrar birden başlatmıştır. 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrası açılan TBMM'de de aynı uygulama tekrarlanarak yasama dönemi sıra numarası yine birden başlatılmıştır.

Yasama dönemlerinin kesintiye uğramadan sıra numarasına uygun olarak devam etmesi gerekirken kesintiye uğrayarak baştan başlatılmasının birkaç farklı nedeni olabilir. Bunlardan ilki, hukuki bir netlik olmadığı için, belirli bir süre devam eden kesintiden sonra toplanan meclisin yasama dönemi sıra numarasının yeniden başlatılması gerektiğinin düşünülmüş olması olabilir. Nitekim 1878'de Meclis-i Mebusan'ın tatile girmesinden sonra yeni Meclis ancak 30 yıl sonra toplanabilmiştir. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi sonucu kapatılan Meclis yaklaşık bir buçuk sene, 12 Eylül 1980 Askeri Darbesiyle kapatılan Meclis ise üç yıl sonra yasama faaliyetine başlayabilmiştir.

Yasama dönemi sıra numaralarının yeniden başlatılmasının bir diğer nedeni ise yeni bir iktidarla yeni bir dönemin başladığını vurgulayabilmek için bilinçli bir şekilde yapılmış olma ihtimalidir. Osmanlı Parlamentosunda yapılan bazı konuşmalarda bu neden net olarak ifade edilmese de, eski dönemle bağ kurulmak istenmediği açık bir şekilde belirtilmiştir. 1878'de Meclisin tatil edilmesinden sonra meclisin yeniden toplanması için uzun bir mücadele veren İttihatçılar, bunu başardıktan sonra bu yeni dönemi "10 Temmuz Meşrutiyeti" olarak adlandırmışlar ve bu yeni dönemde açılan ilk meclisin yasama dönemi sıra numarasını da birden başlatmışlardır. Halep Mebusu Artin Boşgezenyan Efendi Mecliste bunu net bir şekilde ifade etmiştir. 1908'de açılan Meclisin yasama dönemi sıra numarasının iki olarak kabul edilmesine dair bir önerge verilince Artin Efendi "Efendim, biz Meşrutiyeti 10 Temmuzda doğmuş biliriz, ondan öteyi tanımıyoruz. Ondan evvelini hiç aramayız. Binaenaleyh, Meşrutiyet "10" Temmuzdan ibtidar etmiştir" demiştir. İstanbul Mebusu Hacı Şefik Bey de Birinci Meşrutiyet Döneminde Mebusan Meclisi'nin adeta lağvedildiğini ve uzun süre açılmadığına vurgu yaptıktan "birçok seneler muattal olan bir şeyi bunun içine sokarsak, ileride buna bir çığır açmış oluruz" diyerek sıra numarasının Birinci Meşrutiyet Dönemindeki Meclislerden başlamasını doğru bulmadığını ifade etmiştir. Şefik Bey bu ifadeleriyle, 1908'de yeni bir dönemin başladığı görüşüne destek verirken sıra numarası vasıtasıyla daha önceki Meclislerle irtibat kurulmasına karşı çıkmaktadır.

Hem 1877'de açılan hem de 1908 sonrası açılan Meclisler döneminde aynı anayasa (Kanun-ı Esasi) yürürlükteydi. Dolayısıyla Osmanlı dönemindeki bu uygulamanın hukuki olarak hiçbir dayanağı, mantığı ve açıklaması yoktur. Dolayısıyla uygulamanın yeni dönem vurgusu yapabilmek için siyasi bir tercih olarak yapılmış olduğu belirgin gibidir.

1961 ve 1983 yıllarındaki uygulamalarla yaşanan kesintilerin doğru olmadığı ancak 1984 yılında fark edilebilmiştir. Belirtilen yılda "Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kalbi ve beyni mesabesinde bulunan Parlamentosunun, 1920'de Atatürk'ün kurduğu Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk döneminden başlayarak, aynı ruh, aynı ilkeler ve aynı anlamla kesintisiz olarak devam ettiği aksi düşünülemeyecek bir gerçek" olduğu ifade edildikten sonra TBMM yasama dönemleri numaralarının kesintisiz olarak devam ettirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu önergenin kabul edilmesiyle 1983'te açılan Meclisin 17. Yasama dönemi olarak faaliyetine devam etmesi kabul edilmiştir. Cumhuriyet Döneminde yasama dönemi numaralarındaki kesintiler bu şekilde halledilmiştir.

Meclisin faaliyetlerinin belirli bir süre kesintiye uğramasından veya bir anayasa değişikliğinden sonra yasama dönemleri sıra numaralarının kaldığı yerden devam etmesine dair hukuki bir zorunluluk

ve kural olmamakla birlikte, Türkiye’de parlamento geleneğinin geçmişini ve kurumsal gücünü göstermesi açısından yasama sıra numaralarının silsile olarak devam etmesi önemlidir. Bu açıdan konu hukuki olmaktan ziyade tarihi ve “ananevi” bir meseledir. Nitekim Rıza Paşa da 1914 yılında Mecliste yaptığı konuşmada, bu konunun tarihi bir mesele olduğunu, sıra numarasının silsile olarak devam ettirilmesiyle tarihi geleneğin muhafaza edileceğini ve “ananevi tarihiye”nin “ruhlandırılacağını” belirterek konunun tarihi geçmiş açısından önemini aslında çok net ifade etmiştir. Türkiye’de her kurum kendi geçmişini oldukça eskiye götürmek için gayret sarf ederken parlamentonun tarihi geçmişini ortaya koyacak olan göstergelerden biri olan yasama dönemi sıra numarasını silsile olarak devam ettirmemesi doğru bir tutum değildir. Nitekim uygulamanın doğru olmadığı TBMM tarafından 1984 yılında fark edilmiş ve gerekli düzeltme yapılmıştır. TBMM hâlen 27. Yasama dönemi olarak faaliyettedir. Bu düzeltme olması TBMM bugün 11. Yasama Döneminde olacaktır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Yazar, çalışma için etik kurul iznine gerek duyulmadığını beyan etmiştir.

Kaynakça

- Armağan, S. (1967). Türkiye’de Parlamento Seçimleri. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 3/4, 50.
- Bakırcı, F. (2000), *TBMM’nin Çalışma Yöntemi*, Ankara.
- Baykal, B. S. (1960), Birinci Meşrutiyete Dair Belgeler. *Bellekten*, XXIV (96), 609-612.
- Bilir, F. (2008), Yasama Dönemi ve Yasama Dönemi ile İlgili Sorunlar. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 77, 191-200.
- Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*
- Engin, V. (2016), *Osmanlıdan Cumhuriyete Tarihi Devamlılık*, İstanbul.
- Ezherli, İ. (1992), *Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920-1992) ve Osmanlı Meclisi Mebusanı (1877-1920)*, Ankara.
- Gazel, A. A. (2007), *Osmanlı Meclis-i Mebusan’ında Parlamentar Denetim 1908-1920*, Konya.
- Goloğlu, M. (1970), *Üçüncü Meşrutiyet 1920*, Ankara.
- Gözler, K. (2011), *Anayasa Hukukuna Giriş*, Bursa.
- https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_dergisi_pdfler.meclis_donemleri
- <https://www.tbmm.gov.tr/docs/ictuzuk.pdf>
- İba, Şeref, (2004), *100 Soruda Parlamento*, Ankara.
- İba, Şeref, (2011), *Türkiye’de Meclis Başkanlığı ve Başkanlık Divanı*, Ankara.
- Karamustafaoğlu, Tuncer, (1982), *Yasama Meclislerini Fesih Hakkı*, Ankara.
- Kili-Suna; Gözübüyük-A. Şeref, (2000), *Türk Anayasa SMetinleri*, İstanbul.
- Kubalı, Hüseyin Nail, (1960), *Türk Esas Teşkilat Hukuku Dersleri*, İstanbul.
- Kurucu Meclis Tutanak Dergisi*
- Meclis-i Meb’usan 1293=1877*, Hazırlayan: Hakkı Tarık Us, II, İstanbul 1954.
- Meclis-i Meb’usan Zabıt Ceridesi (1293=1877)*, Toplayan: Hakkı Tarık Us, I, İstanbul 1939.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*.

Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı

Oğuz, A. (2010), *Birinci Meşrutiyet Kanun-ı Esasi ve Meclis-i Mebusan*, İstanbul.

Resmi Gazete, 17844; 20 Ekim 1983.

Şencan, Hüdai, (2017), *Çatışmacı Parlamentarizmden Melez Bir Çözüme: Fransa'da Yarı Başkanlık Sistemi. Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri Yarı Başkanlık Sistemi içinde.* (s. 25-95). Ankara.

TBMM Tutanak Dergisi

Tuncer, E. (2002), *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler 1877-1999*, Ankara.

Yazıcı, S. (2018), *Osmanlı Meclis-i Mebusanı ve Faaliyetleri 1908-1914, Yayınlanmamış Doktora Tezi.* Afyonkarahisar.